

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Πώς δημιουργώ λέξεις;

3.1 Φθόγγοι

Ο λόγος μας αποτελείται από λέξεις. → **πάλι – αφού – Ντίνα**

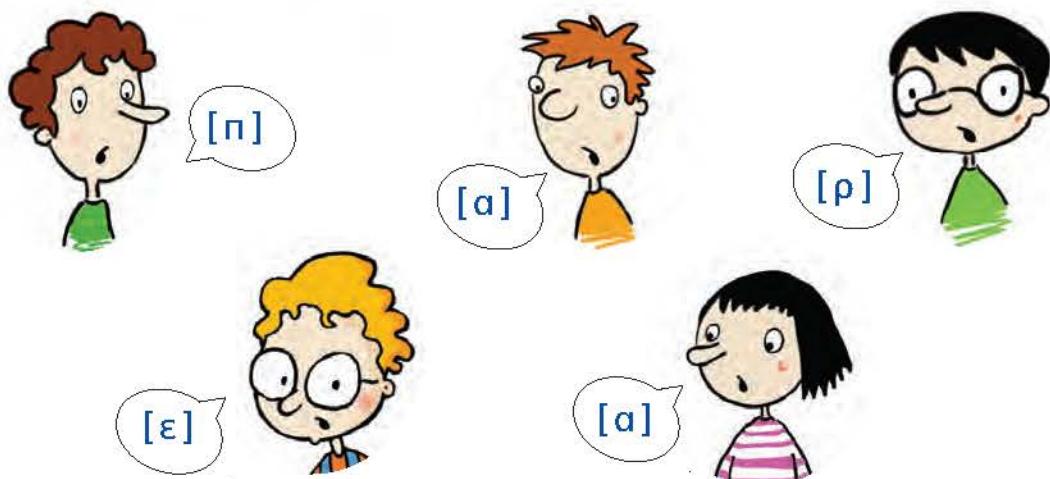
Στον γραπτό λόγο χρησιμοποιούμε τα **γράμματα** για να παρουσιάσουμε τις λέξεις.

Στον προφορικό λόγο, όμως, που είναι η βασική μορφή της γλώσσας, χρησιμοποιούμε τους **φθόγγους**¹, δηλαδή διαφορετικούς μεταξύ τους ήχους, που συνδυάζονται και σχηματίζουν άλλες λέξεις κάθε φορά.²

[π] - [α] - [ή] - [ι], [α] - [φ] - [ο υ], [ν τ] - [ι] - [ν] - [α]

1. Εδώ παρουσιάζονται μόνο οι φθόγγοι που έχουν διαφοροποιητική αξία για τη σημασία των λέξεων (αυτό δηλαδή που οι ειδικοί ονομάζουν «φωνήματα», βλ. Γλωσσάρι).

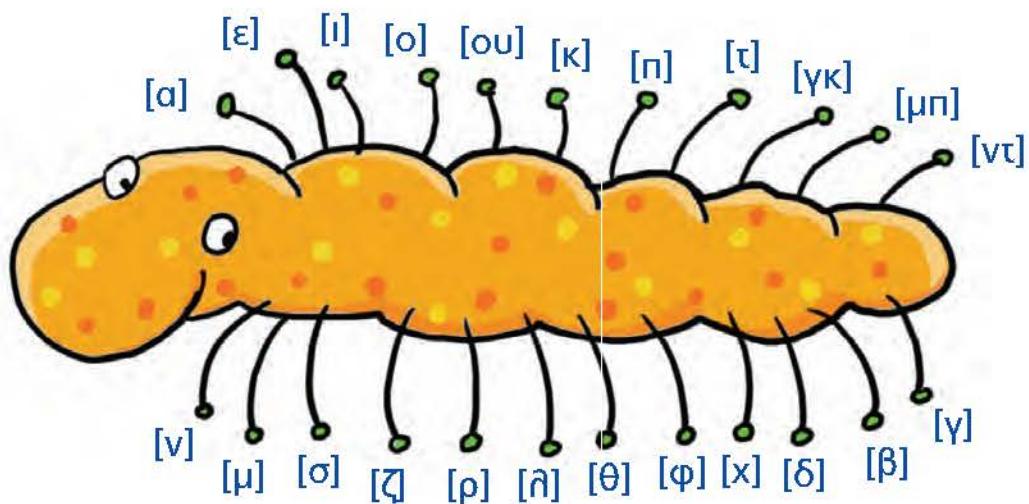
2. Στη Γραμματική αυτή σημειώνουμε τους φθόγγους μέσα σε αγκύλες χρησιμοποιώντας επίπεινοκύριους χαρακτήρες. Κανονικά, όμως, οι φθόγγοι σημειώνονται με ορισμένα σύμβολα που έχουν επιμένει οι επιστήμονες για να παρουσιάσουν με ομοιόμορφο τρόπο τους ήχους δηλων των γλωσσών του κόσμου. Τα σύμβολα αυτά αποτελούν το Διεθνές Φωνητικό Αλφάριτο.

Ποια μέχη σχηματίστηκε;

Η ελληνική γλώσσα έχει τους παρακάτω φθόγγους:

Οι φθόγγοι χωρίζονται σε **φωνήεντα** και **σύμφωνα**. Στα φωνήεντα, ο αέρας που βγαίνει από το στόμα μας δε βρίσκει κανένα εμπόδιο. Αντίθετα, στα σύμφωνα ο αέρας βρίσκει κάποιο εμπόδιο.

Άνχα είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν οι φωνητικές χορδές είναι ανοικτές και, επομένως, ο αέρας περνάει από αυτές χωρίς να τις κάνει να πάθλονται. Αυτά είναι τα: [π], [τ], [κ], [φ], [θ], [σ], [χ].

Ηχηρά είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν οι φωνητικές χορδές είναι μισόκλειστες και ο αέρας τις κάνει να πάθλονται. Αυτά είναι τα: [μπ], [ντ], [γκ], [β], [δ], [γ], [ζ], [μ], [ν], [λ], [ρ].

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Πώς δημιουργώ λέξεις;

Εγώ ξέρω να ξεχωρίζω τα **πηκρά** από τα **άνχα** σύμφωνα. Όταν ακουμπώ τα δάκτυλά μου στον πιατιά, νιώθω την πηκρότητα που έχουν τα πηκρά σύμφωνα. Αισθάνομαι έναν βόμβο στις φωνητικές χορδές. Στα άνχα –όσσο κι αν προσπαθήσω– δε νιώθω τίποτα!

Ανάλογα με τον **τρόπο** που παράγονται, τα σύμφωνα χωρίζονται σε:

Κλειστά: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν ένα εμπόδιο στην έξοδο του αέρα ανοίγει ξαφνικά. Ο αέρας που ήταν πίσω από το εμπόδιο απελευθερώνεται απότομα και έτσι παράγεται κάποιο από αυτά τα σύμφωνα. Αυτά είναι τα: [ŋ], [μŋ], [t], [vt], [κ] και [γκ].

Ξέρω! Αυτά
προφέρονται
μόνο μια στιγμή.

Τριβόμενα: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν δυο όργανα (π.χ. η γλώσσα και τα δόντια) πλησιάζουν τόσο πολύ το ένα το άλλο ώστε ο αέρας που περνάει ανάμεσά τους να δημιουργεί τριβή.
Αυτά είναι τα: [φ], [β], [θ], [δ], [χ] και [γ].

Υγρά: Είναι τα: [ʃ] και [ʒ].

Ρινικά: Όταν τα προφέρουμε, ο αέρας βγαίνει μέσα από τη μύτη. Αυτά είναι τα: [μ] και [ν].

Συριστικά: Είναι τα: [σ] και [ζ].

Ανάλογα με τον **τόπο** (μέρος του στόματος) όπου παράγονται, τα σύμφωνα χωρίζονται σε:

Διχειρικά: είναι τα σύμφωνα που σχηματίζονται με τα χείλη. Αυτά είναι τα: [π], [μπ] και [μ].

Χειλοδοντικά: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν το κάτω χείλος ακουμπάει στα πάνω δόντια. Αυτά είναι τα: [φ] και [β].

Φατνιακά: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν η γλώσσα ακουμπά στα φατνία, δηλαδή το μέρος που είναι πίσω από τα επάνω δόντια. Αυτά είναι τα: [ν] και [ρ].

Οδοντικά: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν η γλώσσα ακουμπά στα δόντια. Αυτά είναι τα: [τ], [ντ], [θ], [δ], [σ], [ζ] και [λ].

Paxiaία: είναι τα σύμφωνα που παράγονται όταν η ράχη της γλώσσας ακουμπά το πάνω μέρος του στόματος. Αυτά είναι τα: [κ], [γ], [χ], [γκ].

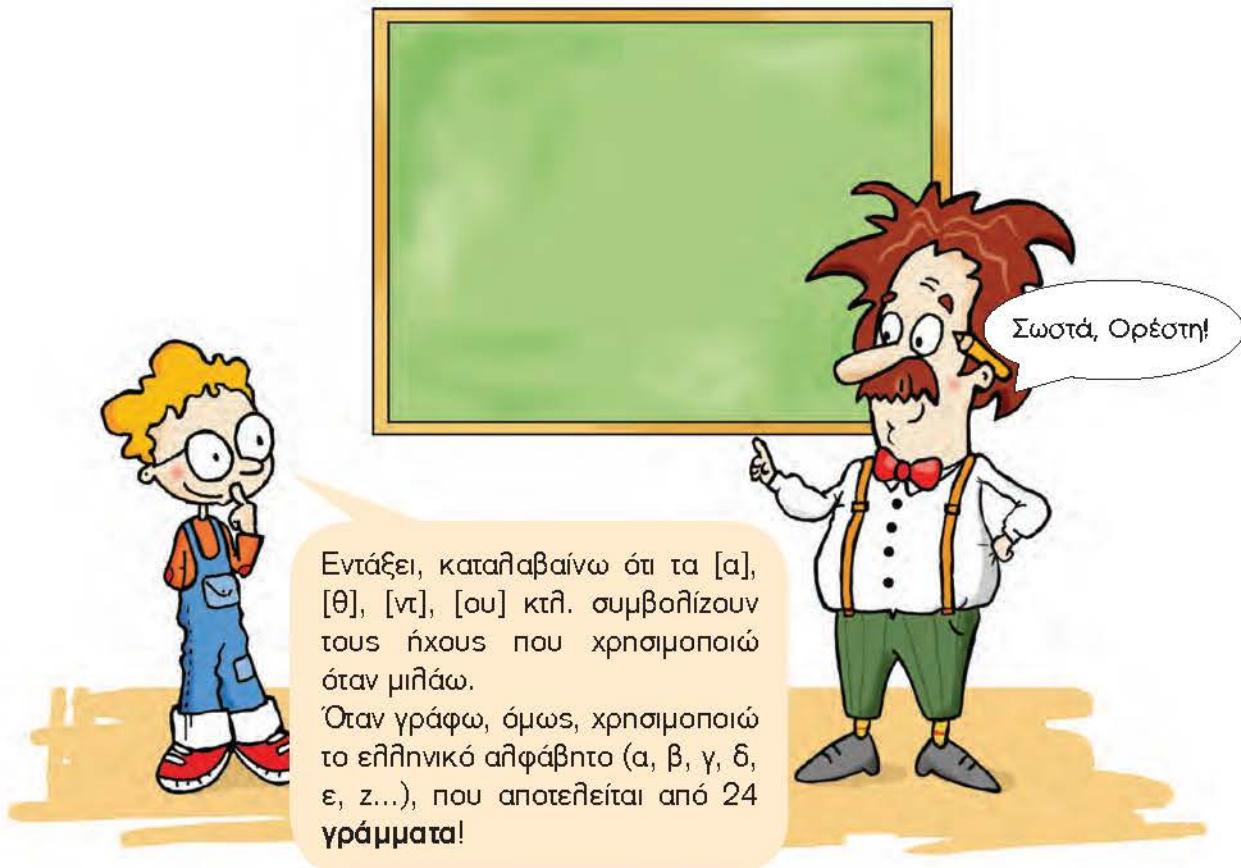
ΤΟΠΟΣ ΤΡΟΠΟΣ	Διχειρικά		Χειλοδοντικά		Οδοντικά		Φατνιακά		Paxiaία	
	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
Κλειστά	[π]	[μπ]			[τ]	[ντ]			[κ]	[γκ]
Τριβόμενα			[φ]	[β]	[θ]	[δ]			[χ]	[γ]
Ρινικά		[μ]						[ν]		
Συριστικά					[σ]	[ζ]				
Υγρά						[λ]			[ρ]	

A: άνχα

H: ηχηρά

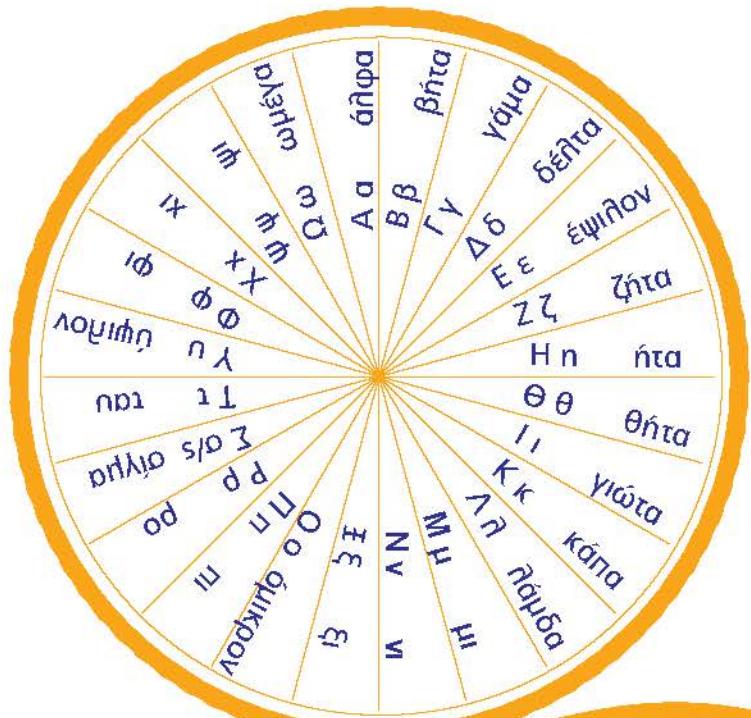
3.2

Γράμματα

Γράμματα είναι τα σημεία του γραπτού λόγου που παριστάνουν τους φθόγγους.

Π.χ. Το π, το α, το ή και το ι είναι τα γράμματα που χρησιμοποιούμε για να αναπαραστήσουμε τους φθόγγους [π], [α], [ή], [ι], που προφέρουμε όταν λέμε τη λέξη πάπι.

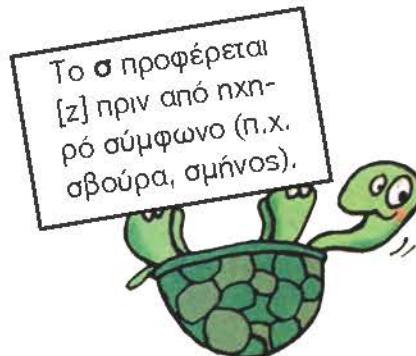

[a]	Α α
[ε]	Ε ε, Αι αι
[ι]	Η η, Ι ι, Υ υ, Ει ει, Οι οι, Υι υι
[ο]	Ο ο, Ω ω
[ου]	Ου ου
[κ]	Κ κ
[π]	Π π
[τ]	Τ τ
[γκ]	Γκ γκ, γγ
[μπ]	Μπ μπ
[ντ]	Ντ ντ
[γ]	Γ γ
[β]	Β β
[δ]	Δ δ
[χ]	Χ χ
[φ]	Φ φ
[θ]	Θ θ
[λ]	Λ λ
[ρ]	Ρ ρ
[ζ]	Ζ ζ
[σ]	Σ σ ζ
[μ]	Μ μ
[ν]	Ν ν

Για να δούμε, τώρα, ποια είναι η αντιστοιχία ανάμεσα στους φθόγγους και τα γράμματα.

Διπλά Έχουμε τα γράμματα ξ και ψ, γιατί το καθένα παριστάνει δύο φθόγγους:
 ξ = [κ]+[σ], ψ = [π]+[σ]

Δίψηφα ονομάζονται δύο γράμματα μαζί που παριστάνουν έναν φθόγγο. Αυτός ο φθόγγος μπορεί να είναι είτε φωνής (δίψηφο φωνής) είτε σύμφωνο (δίψηφο σύμφωνο).

Δίψηφα φωνήντα:

- a) Το ο+υ = ου για τον φθόγγο [ου], π.χ. *τουρανού*
- β) Το α+ι = αι, που προφέρεται [ε], π.χ. *αρχαίος*
- γ) Το ε+ι = ει, το ο+ι = οι και το υ+ι = υι, που προφέρονται [ι], π.χ. *τρέχει, άνθρωποι, υιός*

Δίψηφα σύμφωνα:

- a) Το μ+π = μπ για τον φθόγγο [μπ], π.χ. *μπαίνω*
- β) Το ν+τ = ντ, που προφέρεται [ντ], π.χ. *ντύνομαι*
- γ) Το γ+κ=γκ και το γ+γ=γγ, που προφέρονται [γκ], π.χ. *αγκαλιά, φεγγάρι*

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Πώς δημιουργώ λέξεις;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 11

Σημειώνω από πόσους φθόγγους και από πόσα γράμματα αποτελείται η καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις, όπως στο παράδειγμα.

Λέξη	Φθόγγοι	Γράμματα
παίζουμε	6	8
παιχνίδι		
αέρας		
ήσυχος		
φωνή		
εικόνα		
παροιμία		
όμως		
ουρά		
γκρίζος		
φεγγάρι		
μπαθόνι		
μπαστούνι		
ντρέπομαι		
ξύστρα		
ψαλίδι		
Σάββατο		
αλλού		
γράμμα		
υιός		

Οι συνδυασμοί αυ και ευ

Ο συνδυασμός **αυ** προφέρεται [αφ] όταν είναι στο τέλος μιας λέξης ή όταν το γράμμα που τον ακολουθεί είναι άνχα σύμφωνο.

Π.χ. **ταυ**, **αυτοκινητάκια**

Το **αυ** προφέρεται [αβ] πριν από φωνήν ή ηχηρό σύμφωνο.

Π.χ. **αύριο**, **αυγά**

Με τον ίδιο τρόπο, το **ευ** προφέρεται [εφ] ή [εβ] στις αντίστοιχες θέσεις.

Π.χ. **ευχαριστώ**, **ευεξία**, **ευηλογία**

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 12

Γράφω στο τετράδιό μου τις λέξεις σε δύο στήλες, ανάλογα με το πώς προφέρονται ([αφ] ή [αβ]).

αυθή, αυτοί, ναυάγιο, αυγή, Ναύπλιο, Ναυσικά

Γράφω στο τετράδιό μου τις λέξεις σε δύο στήλες, ανάλογα με το πώς προφέρονται ([εφ] ή [εβ]).

ευχή, ευτυχώς, ευκαιρία, ευαγγέλιο, διεύθυνση, ανεύθυνος

Όμοια σύμφωνα

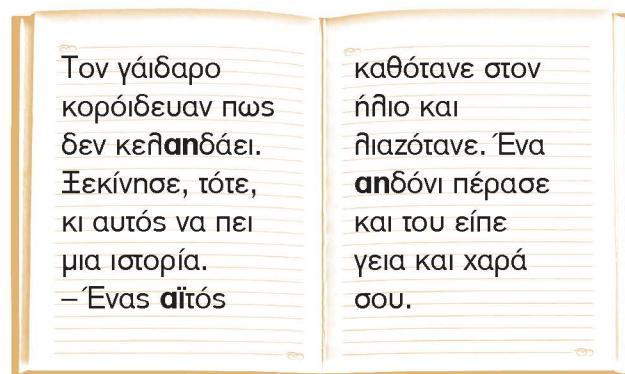

Μερικές φορές, έχουμε και **όμοια σύμφωνα**.

Σάββατο	αθλού	γράμμα	φεγγάρι
ββ = [β]	λλ = [λ]	μμ = [μ]	γγ = [γκ]

Ένα ζεύγος όμοιων συμφώνων (ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ) προφέρεται ως ένα σύμφωνο, εκτός από το ζεύγος γγ, που, όπως είδαμε, προφέρεται [γκ].

Δίφθογγοι

Όταν δύο διαφορετικά φωνήνεντα προφέρονται σε μία συλλαβή, αποτελούν μια **δίφθογγο**. Συνήθως, το ένα από τα δύο φωνήνεντα μιας διφθόγγου είναι το [i] και σπανιότερα το [ou].

Π.χ. **ανδόνι**, **κελανδάει**, **αϊτός**, **φράουλα** κ.ά.